

Adroddiad i'r	Cabinet
Dyddiad y cyfarfod	30 Gorffennaf 2024
Aelod/Sddg Arweiniol	Y Cynghorydd Gwyneth Ellis, Aelod Arweiniol Cyllid, Perfformiad ac Asedau Strategol / Liz Thomas, Pennaeth Cyllid ac Archwilio
Awdur yr adroddiad	Rhian Evans, Prif Gyfrifydd (Dirprwy Swyddog Adran 151)
Teitl	Adroddiad Cyllid (Gorffennaf 2024/25)

1. Am beth mae'r adroddiad yn sôn?

Mae'r adroddiad yn rhoi manylion am gyllideb refeniw ac arbedion y Cyngor fel y'u cytunwyd ar gyfer 2024/25.

2. Beth yw'r rheswm dros lunio'r adroddiad hwn?

2.1 Mae adrodd yn rheolaidd i'r Cabinet ar y sefyllfa ariannol a'r cynnydd a wnaed o ran gweithredu'r cynigion gwneud arbedion yn arfer da er mwyn sicrhau bod yr Aelodau'n cael trosolwg o'r materion hyn a chyfle i graffu arnynt. Mae'r adroddiad yn rhoi diweddariad ar sefyllfa ariannol bresennol y Cyngor ac yn cadarnhau'r cyllidebau gwasanaeth y cytunwyd arnynt ar gyfer 2023/24.

3. Beth yw'r Argymhellion?

3.1 Bod yr Aelodau'n nodi'r cyllidebau a osodwyd ar gyfer 2024/25 a chynnydd yn seiliedig ar y strategaeth y cytunwyd arni.

4. Manylion yr adroddiad

4.1 Cyllideb refeniw net y Cyngor yw £271.021 miliwn (£250.793 miliwn yn 23/24) - gw. Atodiad 1. Wrth osod y gyllideb ar gyfer 2024/25 roedd y Cyngor yn wynebu pwysau

costau o £24.6 miliwn o ganlyniad i gynnydd chwyddiannol megis cyflogau a chynnydd yn y galw am, a chostau darparu Gofal Cymdeithasol. Roedd lefel cyllid Llywodraeth Cymru a lefel Treth y Cyngor yn golygu bod cyllideb 2024/2025 yn gofyn bod yn rhaid i wasanaethau ddod o hyd i arbedion ariannol ac effeithlonrwydd gwerth £10.384 miliwn, fel y dangosir isod.

- **Cynigion ar gyfer gwneud Arbedion Sylweddol** - prosiectau gwneud arbedion ar raddfa fawr (£2.388m)
- **Arbedion heb fod yn strategol** Arbedion effeithlonrwydd gweithredol/arbedion ar raddfa lai o fewn maes cyfrifoldeb dirprwyedig Pennaeth Gwasanaeth mewn ymgynghoriad ag Aelodau Arweiniol. Mae'r rhain yn cynnwys y cynigion a ddynodwyd eisoes yn yr adroddiad gosod y gyllideb yn ogystal â'r targed £3 miliwn ychwanegol a roddwyd i Benaethiaid Gwasanaeth ar adeg gosod y gyllideb er mwyn galluogi gosod cyllideb fantoledig (£5.296 m).
- Derbyniodd yr **Ysgolion** gyllid ar gyfer yr holl bwysau chwyddiannol yn cynnwys dyfarniadau cyflog, cyfraniadau pensiwn ac ynni, a chynnydd ar gyfer demograffeg. O ystyried maint yr heriau, gofynnwyd i'r ysgolion ddod o hyd i arbedion o 3% (£2.7m). Y sefyllfa net oedd cynnydd o £4.916m (5.82%)

4.2 Nid oedd angen unrhyw arian parod o'r cronfeydd wrth cefn i wireddu cyllideb fantoledig yn unol â'r strategaeth i leihau'r defnydd o arian parod wrth gefn hyd yr eithaf wrth osod cyllidebau'r dyfodol. Fodd bynnag mae lefel uwch o risg yn y gyllideb oherwydd maint yr arbedion y mae angen dod o hyd iddynt, yr ansicrwydd parhaus ynghylch pwysau costau ar eitemau o wariant fel cyflogau a lefel gorwariant gwasanaethau yn 2023/24.

4.3 Darparodd y gwahaniaeth rhwng setliad dros dro a therfynol Llywodraeth Leol ar gyfer 2024/25. a gyhoeddwyd ar ôl i'r Cyngor osod ei gyllideb, falans bach o £0.484 miliwn, sydd wedi'i neilltuo fel arian wrth gefn fel amddiffyniad ychwanegol yn erbyn y risg o orwariant yn y flwyddyn, neu o fethu â gwireddu arbedion blwyddyn lawn yn 2024/25.

4.4 Mae hi'n dal yn gynnar yn y flwyddyn ariannol ac ni fydd sefyllfa gyllidebol rhai meysydd gwasanaeth yn glir tan ddechrau'r hydref. Mae meysydd risg uchel yn cynnwys newidiadau i leoliadau preswyl o fewn Gwasanaethau Plant, Digartrefedd, ffioedd gofal yng Ngofal Cymdeithasol Oedolion a chludiant ysgolion. Rhagwelir y bydd y pwysau dangosol cychwynnol yn y meysydd hyn yn cael ei liniaru drwy danwariant fel y digwyddodd yn y flwyddyn ariannol ddiwethaf yn y cyllidebau wrth gefn canolog. Ceir

esboniad ar y risgiau a'r rhagdybiaethau cyfredol sy'n sail i'r asesiad hwn yn Adran 6 ac Atodiad 2.

4.5 Monitro Darpariaeth yr Arbedion - mae cynnydd o ran darparu'r arbedion a gymeradwywyd fel rhan o osod cyllideb 2024/25 yn cael ei olrhain a cheir diweddariad ar y sefyllfa bresennol yn Atodiad 3. Mae'r holl gynigion ar gyfer arbedion arwyddocaol yn symud yn eu blaen. Mae 62% o'r arbedion heb fod yn strategol eisoes wedi'u cyflawni a bydd y Cabinet yn cael diweddariadau ar gynnydd y cynigion ar yr arbedion heb fod yn strategol sy'n weddill bob chwarter. Oherwydd amseriad eu rhoi ar waith, ni fydd rhai cynigion yn gwireddu arbediad blwyddyn lawn yn 2024/25 a bydd hynny'n creu pwysau ar y gyllideb yn y flwyddyn i'r gwasanaethau hynny. Bydd y pwysau hyn yn cael eu monitro gyda'r gyllideb gwasanaeth Ceir arbediad blwyddyn lawn o 2025/26 ymlaen.

5. Sut mae'r penderfyniad yn cyfrannu at y Blaenoriaethau Corfforaethol?

Mae rheoli cyllidebau'r Cyngor yn effeithiol a chyflawni'r strategaeth gyllidebol y cytunwyd arni yn gosod y sail ar gyfer gweithgarwch ym mhob maes. Mae cyllideb 2024/25 yn cynnwys dyraniadau i barhau i gefnogi blaenoriaethau corfforaethol a gwasanaethau, ond bydd yn rhaid i'r Cyngor ystyried rhagolygon ariannol y dyfodol ac edrych yn realistig ar yr hyn y gellir ei wireddu gyda'r cyllid sydd ar gael.

6. Faint fydd hyn yn ei gostio a sut y bydd yn effeithio ar wasanaethau eraill?

Ceir gwybodaeth fanwl am bwysau a risgiau gor a than wario i wahanol wasanaethau yn Atodiad 2, ond dylid nodi'r materion canlynol hefyd:

6.1 Cyllidebau Corfforaethol - mae'n anodd rhagweld beth fydd sefyllfa'r cyllidebau wrth gefn sy'n cael eu dal yn ganolog, yn enwedig ar y cam cynnar hwn yn y flwyddyn. Amcangyfrifir y bydd peth o'r tanwariant yn 2023/24 ar gyllidebau wrth gefn ar gyfer elfennau o dâl ac ynni yn ailddigwydd ac y gallai hynny liniaru'r risgiau a'r pwysau sydd wedi'u dynodi yng nghyllidebau'r gwasanaethau.

6.2 Y Gwasanaeth Addysg a Phlant – er bod pwysau ychwanegol o £2.0 miliwn wedi'i gynnwys yn y gyllideb ar gyfer 2024/25, mae'r maes gwasanaeth hwn yn parhau i fod yn risg ac mae'r pwysau cyfredol a ragwelir i'w weld yn Atodiad 2.

6.3 Gofal Cymdeithasol Oedolion a Digartrefedd - cafodd pwysau ychwanegol o £7.969 ei gynnwys yn y gyllideb ar gyfer 2024/25 ac er bod hwn yn faes sy'n peri pryder mae'r rhagolygon presennol o fewn y gyllideb.

6.4 Gwasanaeth Prifffyrdd ac Amgylcheddol Roedd y gwasanaeth wedi gorwario yn 2023/24 o ganlyniad i bwysau ar y gyllideb cynnal a chadw yn ystod y gaeaf a'r gyllideb gwastraff ac ailgylchu. Mae'r gyllideb cynnal a chadw yn ystod y gaeaf yn cael ei hadolygu yn y flwyddyn gan y rhagwelir y bydd angen ei chynyddu wrth osod y gyllideb ar gyfer 2025/26. Ni chafodd y gyllideb gwastraff ac ailgylchu ei chynyddu yn 2024/25 gan y rhagwelwyd y byddai model newydd ar gyfer casglu gwastraff yn arwain at leihad mewn costau. Bydd rhoi'r model newydd ar waith yn arwain at gostau ychwanegol, byrdymor, unwaith yn unig, ond a fydd dros y gyllideb gyda'r swm yn dibynnu ar am ba hyd y bydd angen yr adnoddau ychwanegol. Mae'r llwybrau ailgylchu newydd yn cael eu hadolygu ar hyn o bryd er mwyn asesu faint fydd costau ailadroddus y newidiadau arfaethedig a gweld beth fydd yr effaith ar gyllidebau yn y flwyddyn ac yn y dyfodol.

6.5 Ysgolion – Roedd y gyllideb a gymeradwyodd y Cyngor ar gyfer 2024/25 yn cynnwys cyfanswm buddsoddiad ychwanegol net o £4.09 miliwn yng nghyllidebau dirprwyedig ysgolion (heb gynnwys cynnydd mewn grantiau Llywodraeth Cymru). Bydd gwerth £3.681 o falansau ysgolion yn cael eu dwyn ymlaen i 2024/25, sy'n cynrychioli gostyngiad o £5.258m yn y balansau a ddygwyd ymlaen i 2023/24, sef £8.939m.

6.6 Y Cyfrif Refeniw Tai (CRT). Cyllidebwyd y bydd balansau'r CRT a ddygwyd ymlaen i 2024/25, sef £1.180 miliwn, yn cynyddu i £1.288m erbyn diwedd y flwyddyn. Mae cyllideb gyfalaf y Cyfrif Refeniw Tai o £20 miliwn yn cael ei rhannu'n bennaf rhwng gwelliannau wedi'u cynllunio i'r stoc dai bresennol (£12 miliwn) a chaffaeliadau a datblygiadau tai newydd (£8 miliwn).

6.7 - Rheoli'r Trysorlys - ddiwedd mis Mehefin, roedd cyfanswm benthyca'r Cyngor yn £306.343 miliwn ar gyfradd llog gyfartalog o 4.49%. Roedd y balansau buddsoddi'n £15.7 miliwn ar gyfradd llog gyfartalog o 5.17%.

7. Beth yw prif gasgliadau'r Asesiad o Effaith ar Les?

Cyflwynwyd Asesiad o Effaith ar Les (AEL) yn cwmpasu'r mesurau lleihau'r gyllideb cyfunol ac effaith y cynnydd yn Nhreth y Cyngor i'r Cyngor ar 30 Ionawr.

8. Pa ymgynghoriadau sydd wedi'u cynnal gyda Chraffu ac eraill?

Yn ogystal â'r adroddiadau rheolaidd i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, cafodd proses y gyllideb ei hystyried gan y Tîm Arwain Strategol, yng nghyfarfodydd Briffio'r Cabinet, gan Arweinwyr Grŵp ac yng nghyfarfodydd Briffio'r Cyngor. Mae'r Fforwm Cyllideb Ysgolion wedi'i gynnwys yn y cynigion drwy gydol y flwyddyn. Ymgynghorwyd ag Undebau Llafur drwy'r Cydbwyllgor Ymgynghorol Lleol.

9. Datganiad y Prif Swyddog Cyllid

9.1 Mae'r Cyngor, ynghyd â phob cyngor arall yng Nghymru, yn wynebu heriau ariannol digynsail. Mae pwysau costau mewn meysydd risg uchel, yn seiliedig ar y rhagolygon diweddaraf o alw a chostau, wedi'u cynnwys yng nghyllideb 2024/25 er mwyn ei gwneud yn fwy gwydn. Mae'r arwyddion cynnar o bwysau posibl ar wasanaethau yn peri pryder a bydd angen cadw llygad agos ar hyn. Rhagwelir y bydd y tanwariant ailadroddus o 2023/24 ar rai o'r cronfeydd wrth gefn corfforaethol yn lliniaru'r pwysau dangosol ar wasanaethau ar yr adeg yma.

10. Pa risgiau sydd ac a oes unrhyw beth y gallwn ei wneud i'w lleihau?

10.1 Wynebodd y cyngor her ariannol sylweddol wrth osod ei gyllideb ar gyfer 2024/25, a bydd hyn yn parhau yn y tymor canolig o ganlyniad i gyfuniad o ddiffyg cynnydd digonol mewn cyllid gan Lywodraeth Cymru i gadw i fyny â phwysau chwyddiannol parhaus, cynnydd yn y galw am wasanaethau a chymhlethdod yr angen amdanynt. Mae strategaeth ariannol tymor canolig y Cyngor yn ffurfio'r sail ar gyfer yr ymdriniaeth o ran rheoli'r risgiau hyn.

10.2 Cyflwynwyd system ariannol newydd o fis Ebrill ac er y gwnaed cynnydd o ran proses cynhyrchu gwybodaeth monitro'r gyllideb awtomataidd, ni fydd ar waith tan fis Medi. I liniaru'r risg o beidio gallu adrodd yn llawn ar y gwariant rhagamcanol yn erbyn y gyllideb yn ystod ychydig fisoedd cyntaf y flwyddyn ariannol, mae'r tîm cyllid yn adolygu cyllidebau â llaw, gan ganolbwyntio ar feysydd risg uchel ar y cyd â Phenaethiaid Gwasanaeth.

10.2 Er gwaethaf monitro costau'n ofalus ac olrhain cynigion gwneud arbedion, yn y pen draw os bydd gorwariant sylweddol yn digwydd yn ystod y flwyddyn yn 2024/25, tebyg i'r hyn a brofwyd yn 2023/24, ac os nad oes modd gwireddu'r cynigion arbed, bydd hyn yn arwain at y defnydd o gronfeydd wrth gefn yn 2024/25. Bydd hyn yn lleihau lefelau cynaliadwyedd a gwydnwch ariannol y Cyngor wrth symud ymlaen. Mae'r sefyllfa ariannol yn hynod heriol ac mae rheolaeth ariannol effeithiol a disgybledig yn ystod y flwyddyn ar ran yr holl ddeiliaid cyllideb yn hanfodol bwysig.

11. Pŵer i wneud y penderfyniad

Dan Adran 151 Deddf Llywodraeth Leol 1972, mae'n ofynnol ar awdurdodau lleol i wneud trefniadau ar gyfer gweinyddiaeth briodol eu materion ariannol.